

FŐPAP, MECÉNÁS, BOTANIKUS

Megtisztelő hely illeti meg *Haynald Lajos* bíborost, Kalocsa katolikus érsekét, *Liszt Ferenc* és *Munkácsy Mihály* barátját a 19. század második fele hazai tudományos és közéletének jelentős alakjai között. A tudományt pártoló és művelő, a politika és a kultúra világában is forgolódo érsek nevét félszáz gyógynövény is őrzi.

◆ SIKEREK ÉS KUDARCOK A PÜSPÖKI SZÉKIG

Haynald Lajos uradalmi tisztviselő gyermekeként 1816-ban látta meg a napvilágot Szécsényben. Vácott, Pesten, Esztergomban volt diák, papnövendék pedig Nagyszombatban és Bécsben. 1839-ben szentelték pappá, a következő évben nyert doktori címet teológiából. Káplán volt Budán és Lipótvárosban, rövid esztergomi hittanárság és egy hosszabb európai utazás után 1846-tól érseki titkár, majd irodaigazgató lett. Rendszeresen publikált a „Religio és nevelés” című folyóiratban.

A SZABADSÁGHARC KORAI SZAKASZÁBAN IGYEKEZETT EGYSZERRE LOJÁLIS MARADNI AZ ALKOTMÁNYHOZ, AZ URALKODÓHOZ ÉS A NEMZETHEZ.

Azonban az 1849-es tavaszi Habsburg-trónfosztás törvényeit és rendeleteit nem engedte kihirdetni a főegyházmegye templomaiban, és szembefordult a Szemere-kormánnyal. Állásából ekkor elmozdították. Haynau rémuralma idején otthon, Szécsényben húzta meg magát. Ezután Erdély püspökévé nevezték ki, székét Gyulafehérváron 1852-ben foglalhatta el, harminchat évesen. A következő évtizedben a fiatal püspök megújította az egyházmegye intézményeit, adományokkal, alapítvánnyal támogatta az oktatás és a kultúra ügyét. Amikor 1860-ban felmerült Erdély és az anyaország egyesítésének igénye, főrendiként egyik szószólója volt az uniónak, házigazdája a gyulafehérvári értekezletnek, amelyen az erdélyi rendek és nemzetek közösen követelték az egyesítést.

A birodalmi kormány és az uralkodó ezért és a nemzet érdekét szolgáló kiegyezés sürgetése miatt megnevezte rá, ő pedig Ferenc József felszólítására 1863-ban lemondott püspöki székéről és IX. Pius pápa hívására Rómába ment.

A NÉPSZERŰ KÖZÉLETI EMBER

A pápa címzetes érsekké tette, kúriai tisztséget bízott rá. A kiegyezést követően hazaküldte, és kinevezte Kalocsa érsekévé. Haynald ekkor már ismert alakja volt a hazai egyházi, politikai, kulturális és tudományos életnek. Rangban második főpapként állandó közvetítő volt egyházpolitikai kérdésekben az egymást követő kormányok és a püspöki kar között. Ellenezte állam és egyház szétválasztásának minden formáját, így a polgári anyakönyvezés bevezetését, támogatója volt viszont Eötvös miniszternek a hazai zsidóság emancipációja ügyében. Szava olyan nagy volt, befolyása a püspöki karra olyan erős, hogy gróf Andrássy Gyula egyszer megjegyezte: „Haynald valójában a magyar egyház feje.” 1870–1871-ben, az I. Vatikáni Zsinaton a pápai tévedhetetlenség dogmájának kimondását ellenző kisebbség egyik vezéralakja volt, amiért IX. Pius pápa nevezte rá, bár Haynald a zsinat döntését utólag elfogadta. XIII. Leó viszont az elsők között nevezte ki bíborosnak.

MAGÁNEMBERKÉNT IS NÉPSZERŰ VOLT, BÁR SOKAKAT MEGHÖKKENTETT, HOGY RENDSZERESEN JÁRT SZÍNHÁZBA, HANGVERSENYRE.

Egyszerű öltözkében, egyedül járta a pesti utcákat, megfordult a kor divatos szalonjaiban, ahol finom humorát, közvetlenségét különösen kedvelték. Gondolkodásában széles látókörű konzervatív reformer volt, az uralkodó iránt feltétlenül lojális, a kiegyezés utáni hazai politikai és szellemi elit jellegzetes alakja. Közszereplései mellett érsekségét megújította, valódi egyházi és kulturális központtá tette Kalocsát, bőkezűen adakozott. Székvárosában régészeti feltárásokat is kezdeményezett, az ásatási eredmények publikálásának költségeit ő viselte. 1868-tól tagja, sőt tisztségviselője volt a Magyar Tudományos Akadémiának, a tudós társaság által kiírt pályázatokat rendszeresen anyagilag is támogatta.

A TUDÓS TUDOMÁNYPÁRTOLO

Haynald fiatal éveitől vonzalmat érzett a tudományok, különösen a természettudományok iránt. Fő szenvedélye a botanika volt, első növénygyűjteményét, herbáriumát még diákként, apja útmutatása szerint állította össze. Később szakavatott botanikussá képezte magát, aki bármerre járt, erdőn-mezőn gyűjtötte a ritka növényeket, amelyek egy részét maga préselte, rögzítette herbáriumai lapjaira. Érsekként is szívesen járt nemzetközi tudományos konferenciákra, szaktanulmányokat publikált hazai és külföldi folyóiratokban, európai tudósok egész sorával állt kapcsolatban. Botanikai gyűjteménye közel százezer lapnyira bővült, mellette pedig komoly szakönyvtári anyagot halmozott fel. 1870-ben az ő jóvoltából

és gyűjteménye alapján jött létre a Magyar Nemzeti Múzeum növénytára. Előtte tisztelgő botanikus kollégáinak köszönhetően mintegy ötven növényfaj tudományos nevében szerepel ma is a Haynaldiana kifejezés. Élete nagy álma volt a Biblia flórájának, a Szentírásban szereplő növényvilágnak a feldolgozása és egybegyűjtése, amelyhez a lenyomatok mellett gyönyörű színes grafikákat is készíttetett. Ennek az anyagnak egy része meg is jelent 1880-ban „A szentírási mézgák és gyanták termőnövényei” című munkájában.

A BOTANIKA MELLETT MÁSODIK TUDOMÁNYOS SZENVEDÉLYE A CSILLAGÁSZAT VOLT.

Maga is próbálkozott amatőrként az égbolt fürkészésével, de ennél fontosabb, hogy ő alapította a kalocsai jezsuita gimnázium kupolájában működő obszervatóriumot és a hozzá tartozó szakkönyvtárat. A csillagvizsgáló később a jezsuita Fényi Gyula, a jeles csillagász és napkutató révén nemzetközi rangot nyert, műszereit ma a miskolci jezsuita iskola őrzi.

Nagy fontosságot tulajdonított az oktatásnak, különösen a katolikus népiskolai rendszer fenntartásának. Főegyházmegyéjében számos iskolát alapított vagy támogatott, és azt vallotta, „a nagyobb fontosságú közügyek között nincs talán egy sem, melyre nézve a reformok szükségessége oly általánosan elismertetnék, mint a közoktatás”. Különösen szívügye volt a jezsuiták kalocsai gimnáziuma és a Kalocsai Iskolanővérek munkájának támogatása. Nemcsak az oktatásnak, hanem a kultúrának is egyik legnagyobb mecénása volt a dualizmus idején.

TÁMOGATOTT ZENÉSZEKET ÉS KÉPZŐMŰVÉSZEKET, AKIK KÖZÜL A LEGNAGYOBBAK, MINT LISZT FERENC VAGY MUNKÁCSY MIHÁLY, SZEMÉLYES BARÁTAI VOLTAK.

1889-ben, 73 éves korában változott meg alapvetően az élete. Kocsibaleset következtében súlyos agyrázkódást szenvedett. Ebből nem épült fel, sőt a maradandó agykárosodás gyors fizikai és szellemi leépüléshez vezetett. Élete utolsó két esztendejében ágyhoz kötött, magatehetetlen beteg volt, az élők sorából 1891. július 4-én távozott. ♦

SZÖVEG –
TOMPOS VINCE

KÉP –
PÁCZAI TAMÁS

SOROZAT –
RIPORT

EGY MÁSIK VILÁG KAPUJÁBAN – Látogatás a Völgyzugolyház Alapítványánál

Idén Józsolgálati-díjban részesült – az önkéntesen végzett szociális munka közösségi kategóriájában – a Völgyzugolyház Alapítvány a Kacifántosokért. Két súlyosan és halmozottan sérült gyermek édesanyjának álma valósult meg a Magyarországon egyedülálló oktatási és nevelési közösségben.

- ◆ Reggel fél tíz van, a tizenhetedik kerületi Völgyzugolyházban a csoportos értelemfejlesztő foglalkozással indult a nap. A házban semmi sem olyan, mint ahogyan azt elképzeltem. A sátrakkal, hangszerekkel, függőágyakkal, bordásfalakkal, különféle játékokkal berendezett helyiségben egy hajszárítót látok meg elsőként – egy gyógypedagógus néhány színes kreppszalagot lebegtet vele a körülötte ülő gyerekeknek. „Rendkívül fontos a bazális stimuláció alkalmazása, de erről majd gyógypedagógusunk, Petra mesél neked – kezdi a beszélgetést Zsuzsanna, a Völgyzugolyház egyik alapítója. „Ezek a gyerekek huszonnégy óras felügyeletet igényelnek. Sok mindennel kell megküzdenniük, ebben segíti őket családjuk mellett a változatos szakmai háttérrel rendelkező pedagóguscsoport” – mondja Zsuzsanna.

A Völgyzugolyház Alapítványt Somlai Zsuzsanna és Horváthné Borbély Katalin hozta létre 2017-ben azzal a céllal, hogy helyszínt, családi programokat és egy új, oktatási-nevelési formát teremtsenek a súlyosan sérült gyermekek számára. Nem titok, hogy ők is érintettek: mindketten súlyosan, halmozottan sérült gyermeket (is) nevelnek.

„MI IS UGYANABBÓL A HELYZETBŐL JÖVÜNK, MINT
A HOZZÁNK ÉRKEZŐ SZÜLŐK: KORÁBBAN EGYIK
FEJLESZTŐ HELYRŐL A MÁSIKRA CIPELTÜK A GYEREKEKET.”

„Nem lenne megfelelő és befogadó iskolát, létrehoztuk a Völgyzugolyház Zugolydáját. Nálunk jelenleg a négy gyerekhez négy fejlesztő szakember, egy gyógypedagógus asszisztens és egy manuálterapeuta is kapcsolódik különböző óraszámokban. Tervezzük bővíteni a gyereklétszámot, ahogy további szakembereket találunk” – mondja Horváthné Borbély Katalin. „A súlyosan sérült gyerekek esetében a fejlesztéshez, ellátáshoz sokszor még az egy ember is kevés, figyelembe véve a gyerekek súlyát, mozgáskorlátozottságát, váratlan epilepsziás rohamait vagy a nagy gondosságot igénylő ortopédiai problémákat” – teszi hozzá Zsuzsanna. Míg az állami intézményekben egy nevelőnek több gyermeket kell ellátnia, a Völgyzugolyházban egy gyerekre egy szakember jut.

Zsuzsannának nem kis fába vágta a fejszéjét azzal, hogy kialakították saját oktatási-nevelési elképzelésüket, amely szerintük képes lenne alternatívát nyújtani a már meglévő súlyosan-halmozottan fogyatékos gyermekek

ellátórendszerében. Elképzelésük „prototípusa” található meg a tizenhetedik kerületi Vanília utcában. „Fontos leszögezniünk, hogy ez egy kísérleti modell. A családi fejlesztő napközi (CSAFNA) nem a meglévő intézményi formákat tüköletesítené, hanem alternatívát nyújtana a már meglévő oktatási és ellátó intézmények mellett. Az lenne a célunk, hogy a súlyosan, halmozottan fogyatékos gyerekek is teljesíthessék iskolakötelezettségüket a köznevelési törvényben rögzített minimum heti 20 órában. Országosan az érintett gyerekek kétharmadánál ez sajnos nem valósul meg. További célunk, hogy délutáni napközit is kínáljunk a gyerekeknek. Mindezt helyi, közösségi szinten megszervezve, így is biztosítva, hogy valóban reagálni tudjunk a családok igényeire – mondja Zsuzsanna.

Az Alapítvány célja, hogy a CSAFNA hivatalos formát öltösson, ezért felvették a kapcsolatot az Emberi Erőforrások Minisztériumával is. Zsuzsannának olyan szakmai, tartalmi kereteket szeretnének lefektetni,

amelyek szabályoznák és segítenék, hogy igazán hatékonyan működhessen a munka. De céljuk ezeken túl az is, hogy ne egy túlszabályozott rendszer jöjjön létre, és hogy a kialakított struktúrát akár a főváros több kerületén belül, sőt akár vidéken is meg lehessen valósítani.

De most vissza a Völgyzugolyba! Az önkormányzattól kapott házban jelenleg heti húsz órában zajlanak a foglalkozások, ez az összesen három nap a gyermekek fejlesztő-gondozásából, valamint egyéni és csoportfoglalkozásokból áll – az alapítók jelenleg így látják megvalósíthatónak a fent részletezett elképzelésüket. „Viszonylag sok érdeklődést kapunk szakemberektől, intézményektől, szülői civil szervezetektől, családoktól, hiszen hiánypótló szolgáltatást nyújtunk. Az itt dolgozók – akik egyébként az Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézet (EGYMI) alkalmazottai – a már kitaposott ösvényekhez képest velünk együtt új utakon járhatnak, saját koncepciót is kifejleszhetnek, ami jóval önállóbb és kreatívabb tevékenységet igényel.”

„Nagy öröm egy olyan kezdeményezésben részt venni, amit talán mások is utánunk csinálnak majd” – ezt már Bircsák Petra gyógypedagógus meséli a csoportos értelemfejlesztő foglalkozás után.

Napi munkájuk során a fejlesztő szakemberek igyekeznek olyan helyzeteket teremteni, hogy a gyerekek azt érezzék, ők is aktívan befolyásolhatják a nap történéseit. „Mindenkinek van egy saját dala, amivel még a nap legelején beazonosítja magát. Ez a kommunikátor, ezzel köszönnek” – mutatja felém az eszközt Petra.

„HA MONDJUK LEÁLLÍTOM A SZELET, MEGKÉRDEZEM, HOGY KI SZERETNÉ, HOGY FOLYTASSAM? ILYENKOR AD VALAMILYEN JELZÉST VALAMELYIK GYEREK. EZ A MÓDSZER ARRA JÓ, HOGY ÉREZZÉK: VAN SZABAD VÁLASZTÁSUK.”

A gyerekek minden héten más-más témával foglalkoznak az egyéni és csoportos foglalkozások alkalmával. Ottjártamkor a tavaszi időjárás volt soron, így a szélről, napsütésről és az esőről szólt a nap. „Mivel nekik kevésbé

fejlettek az érzékszerveik, olyan tapasztalatokhoz juttatjuk őket a gyakorlatok segítségével, amik segítik a megértésüket. Megtanulnak figyelni, persze a kommunikációra is nagy hangsúlyt fektetünk” – mesél Petra a korábban már szóba került bazális stimulációkról.

„Ez pedig az igen-nem eszköz” – mutat egy másik használati tárgyat a gyógypedagógus. „Ha mondjuk azt látom, hogy valaki nem szeretné tovább végezni az adott feladatot, ezzel az eszközzel megtudhatom, hogy valójában mit szeretne.” Mindegyik tárgy más-más hangot ad ki, más az alakjuk és más a színük. De munkájuk során testjeleket és gesztusokat is használnak a gyógypedagógusok. „Akár egy kézfelemeléssel is kapcsolatot tudunk teremteni velük. Vannak mozgásos eszközeink is, amik például az egyensúlyozáshoz szükségesek” – mondja Petra.

Időközben bekapcsolódik a beszélgetésbe az egyik gyermek édesanyja, Zsuzsa is. „Minden alkalommal, ahogy bejövünk a kapun, a kisfiamnak már fülig ér a szája. Innen viszont borzasztó fáradtan megy haza, mert olyan sok minden történik vele; olyanok is, amiket én nem tudok otthon megadni neki” – meséli az anyuka. Amikor pedig arról kérdezem, honnan szerzett tudomást az alapítvány munkájáról, elmeséli,

hogy többen megszólították az utcán, és a buszon is, hogy ismeri-e ezt a helyet. „Szimpatikus, hogy minden gyerekre jut egy pedagógus. A hét éves kisfiam egy percet sem unatkozik, mióta ide jár. Az is látszik rajta, hogy nagyon boldog. Fontos szempont volt persze az is, hogy családias legyen a légkör, és itt olyan, mintha otthon lenne. Eddig 0–24-ben a kisfiammal kellett lennem, de most már másra is jut időm, például tudunk közös programot tervezni a párommal...”

A „Zugolyda” nem egy „kész intézmény”, ahova a szülők csak úgy beteszik a gyerekeiket, náluk mindenki kölcsönösen együttműködik a gyerekekért. „Egy gyerek-szobából indultunk el 2016-ban, utána egy évet kellett várunk, hogy saját épületünk legyen. Ezt a házat, ahol most vagyunk, egy éven keresztül újíttottuk fel, de az a szerencsénk, hogy mindannyian támogató közeggel vagyunk körülvéve. Az építkezésben számtalan külső segítséget kaptunk, és az érintett családok is kivették a részüket a felújításból. Az egyik apuka a parkettázást vállalta, volt, aki a mosogatót szerelte be és a csempéket tette fel” – zárja a beszélgetést Zsuzsanna. Az alapítvány következő projektje a kertfelújítás lesz, amihez a forrást részben egy helyi közösségeket segítő pályázaton nyerték el. Bennem pedig, a Völgyzugolyházból hazafelé az motoszkál, hogy ebben a közös munkában én is szívesen részt vennék. ♦

SZÖVEG –
SZALAY KRISZTINA

SOROZAT –
VILÁG-KÉP

ISMÉTLŐDŐ HIBÁINK

- ◆ Geológus kutatók azt mondják, már az antropocén földtörténeti korát éljük, vagyis beléptünk egy olyan világba, ahol a Föld ökoszisztémáját az ember, az industrialitás és az ahhoz tartozó elit dominálja. Annak ellenére, hogy a környezet újabban nagyobb figyelmet kap a világban, a kevésbé fejlett országokban olyan gazdasági modellek működnek és virágoznak fel, amelyben pazarló módon használják saját forrásaikat és túlzott mértékben fogyasztják a feldolgozott termékeket. Az „Excessocenus” címet viselő fotósorozat a már megtörtént, globálisan is látható események mintáit bemutatóva akar rávilágítani a problémára az afrikai hétköznapiakban.

A spanyol származású *Cristina de Middel* *Bruno Moraisszal* közösen készítette a sorozatot, amely 2016-ban elnyerte a Greenpeace Photo Award díját. A problémákat – a genetikai mutációtól kezdve, az elektronikai termékek túltermelésén és fokozott használatán át az egyenjogúsági kérdésekig – allegorikus képekkel ábrázolják, vegyítve azt afrikai emblematikus vizuális elemekkel. *Cristina* munkáiban megfigyelhető a dokumentarizmus és a fikció keveredése, gyakran nem tudjuk eldönteni, hogy a kép, amit látunk, megrendezett-e, vagy tényleg ennyire rémisztő a valóság.

A sorozat megtekinthető a Budapest Fotó Fesztivál keretein belül a Cervantes Intézetben április 11-től június 30-ig. ◆

Részlet Cristina de Middel és Bruno Morais Excessocenus sorozatából